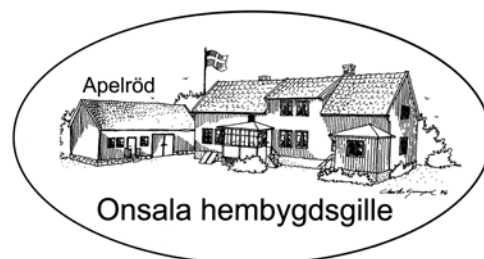

ONSALABLADET

Årgång 22 Nummer 1, 2019. Utgiven av Onsala hembygdsgille.

*Tranor på ängen mitt emot Mariedals lanthandel. Antalet häckande tranor i Onsala har ökat de senaste åren.
Foto: David Sjöstrand*

Innehåll

- Årsmöte
- Knaparydsstugan
- Frågetävlingen
- Vildsvinsjakt
- Friluftsfremjandet
- Vård och omsorg i Onsala

Ordföranden har ordet

Då vara det dags att summera verksamhetsåret 2018. Den sista stora aktiviteten julmarknaden med adventskaffe på Apelröd den andra advent har även nu genomförts.

Bra väder gjorde att cirka 600 besökare kom till oss. De handlade av våra utställare, köpte lotter, korb och nybakat bröd i vår brödstuga och drack adventskaffe med nybakade struvor inne i den julpyntade mangårdsbyggnaden.

För våra yngre besökare var tomten och fiskdammen på plats inne i lilla ladan. Vårt museum var också som vanligt öppet och där fanns under dagen pärmor med gamla skolkort, som besökarna kunde titta i.

Vår största aktivitet Apelrödsdagen den 1 september genomfördes under bra väder med cirka 800 besökare. Frasse Fransson och Catarina Reimertz svarade för musikunderhållningen. Där fanns många utställare som ställde ut utmed vår väg genom gården. Annicka Joholm stod som vanligt för den populära brödförsäljningen. Det fanns kaffe- och korbservering, tombola, lotteri, fiskdamm, bollkastning, hoppborg och ponnyridning.

Vid både julmarknaden och Apelrödsdagen var vävstugan öppen och där visades vävning och olika vävda alster. På plats kunde man också beskåda vår vackra hembygdsdräkt.

Vi är glada över att så många uppskattar våra aktiviteter. Totalt under året har vi haft cirka 3000 besökare. Ett stort tack till alla er funktionärer som gjort detta möjligt.

Gunnar Carlsson

Årsmöte

Onsala hembygdsgille

Söndagen den 3 mars 2019

Kl. 16.00

Hembygdsgården Apelröd

Efter årsmötet i lilla ladan bjuder vi på smörgås, kaffe/te och kaka inne i boningshuset.

Välkomna!

Onsala hembygdsgille är en del av Nordhallands Hembygdsförening
www.hembygd.se/onsala-hembygdsgille

ANSVARIG UTGIVARE:

Gunnar Carlsson

0705-795706

underliden@telia.com

REDAKTION:

Agneta Linger

maneta.linger@gmail.com

Kajsa Juréus

kajsa.jureus@gmail.com

Vill du skriva en artikel i

Onsalabladet?

Hör av dig till någon i redaktionen.

Onsalabladet utkommer 2 ggr per år.

Knaparydsstugan

Knaparydsstugan som är Onsalas äldsta bevarade ryggåsstuga är troligen den cirka 300 år. Den låg från början inte långt ifrån Häcklehagen på väg ner mot Orrviken. Från början var stugan större än vad den är idag. Den kortades med 1/3 då den köptes av Nordhallands Hembygdsförening 1956 och flyttades till Utholmen.

En ryggåsstuga kännetecknas av att takhöjden går hela vägen upp inock. Liknande stugor uppfördes som bostäder åt styrmän, vanligt sjöfolk, sjömansänkor och ibland även åt fiskare på gårdarnas utmarker. Det är troligt att flera av Onsalas gårdar har sitt ursprung i en sådan här stuga.

Bostadsdelen med gavelkammare, är inte stor, 3,6 x 4,16 meter. Här bodde under en tid inte mindre än sju personer. I uthuslängan fanns en ko, sex får och några höns. Ett av fåren bodde även inne i stugan. Det finns dokumenterat att "Söa-fåret" hade sin plats i ett hörn av storstugan.

Taket var från början täckt med långtång. Senare blev det förbättrat med torv. På taket växte taklök och kanske andra blommor. Någon gång före 1920 lade man ett tegeltak ovanpå torven. Anledningen var att man hade tröttnat på att hönsen var där och sprätte. Några av de sista ägarna av stugan var fyra generationer sjömän och den allra sista ägaren var Sally Therese Andersson som bodde där permanent. Hennes dotter Ethel hade stugan som sommarbostad.

1985 flyttades stugan till sin nuvarande plats vid Onsala kyrka, då stugan var hårt utsatt för vandalisering på Utholmen.

Det går att besöka stugan på Nationaldagen och på Hembygdsgårdens dag som är första söndagen i augusti. För besök på andra dagar kan man kontakta Onsala hembygdsgille.

Text: Agneta Linger

Källa: Onsala hembygdsgilles dokument

*Therese Andersson (i svarta hatten) med två gäster framför Knaparydsstugan.
Foto: Natt och Dag omkr. 1920.*

Frågetävling mellan gillena

I första omgången av de norra hembygdsgillenas frågesport hösten 2018 slutade Onsala på en delad första plats. Laget bestod av Lise-Lott och Bertil Herngård, Olle Hydén, Gunnar Carlsson och Göran Löfstedt.

Med starkt decimerad laguppställning klarade sig Onsala hyfsat i andra omgången, som hölls i Lindomes fina församlingshem. Vi ledde efter de åtta första frågorna men flytet och koncentrationen tröt på de sju sista frågorna. Trots tappet låg Onsala på en delad tredje plats i sammandraget. Laget bestod av lagkapten Bertil Herngård, Agneta Linger och Göran Löfstedt.

Tredje omgången 25/11 2018 hölls på Tölögården av Kungsbackagillet. Frågorna var omöjliga och hur bra vi än gissade fick vi bara 9 av 15 rätt. Lindome lyckades få 12 rätt, fantastiskt bra. Onsala kom på delad 5:e plats. Vi tappade en placering och ligger nu inför våromgången på delad fjärde plats i sammandraget med goda chanser att ta oss upp till tredje plats och

länsfinalen som vi så snöpligt missade i våras. Då var vi bara 1 poäng upp till andra plats.

Underhållningen var som brukligt dragspel och stränginstrument. Vi som deltar i frågesporten är uppfosttrade med 50- och 60-talets rock och popmusik och jag tror många skulle uppskatta mer åldersanpassade uppträdanden. Alla är ju inte 100 än !

Laget bestod av Bertil och Lise-Lott Herngård, Pelle Isaksson och Göran Löfstedt.

Vi får tacka Bertil i sin roll som lagledare under många år, nu tar någon annan över. Vem vet vi inte ännu. Tack Bertil, du var en kunnig och uppfriskande glädjespridare på våra tävlingar. Hoppas du hoppar in i laget ibland.

Är du intresserad av att vara med!
Ring Gunnar Carlsson 0705-795706.

Text: Göran Löfstedt

Vildsvinsjakt vid Apelröd

Vi känner alla till att det på Onsalahalvön finns gott om vildsvin, som bökar upp i våra trädgårdar och utgör en trafikfara.

Vid tre tillfällen under hösten har det därför anordnats vildsvinsjakt vid och omkring Apelröds marker. Vid första jakten fälldes fem vildsvin, vid andra tre och vid tredje och sista jakten för hösten fälldes ett vildsvin. Det kommer att anordnas fler jakter under nästa år.

Många jägare ställde upp från när och fjärran och en del hade sina jakthundar med sig. Hund är nödvändig vid jakt av vildsvin under dagtid, den driver upp de vilande svinen som är mest aktiva på natten.

Vildsvinsstammen ökar och det behövs fler jägare, därför har Onsala Hembygdsgille beslutat att starta jägarexamensutbildning. Kursen kommer att ske i Studieförbundet Vuxenskolas regi och hållas på Apelröd, där också övningsskjutning kan ske.

Är du intresserad så kontakta Göran Löfstedt 0703 15 10 66 i styrelsen för Onsala hembygdsgille.

Text: Göran Löfstedt

*Strax före avmarsch till jaktpassen.
Foto: Göran Löfstedt*

Friluftsförbundet

Friluftsförbundet bildades 1892 av en grupp militärer under namnet Föreningen för skidloppningens främjande i Sverige för att arbeta för en bättre hälsa genom att få allmänheten att komma ut i naturen och röra på sig.

Målsättningen för friluftsförbundet var att alla skulle kunna delta i friluftslivet utifrån sina egna förutsättningar, utan prestationskrav och oavsett ekonomisk bakgrund.

1919 infördes det åttatimmarsdag i Sverige vilket gav mer fritid. Friluftsförbundet breddade då sin verksamhet med andra friluftaktiviteter än skidåkning och startade fler anläggningar som ökade tillgängligheten till friluftslivet.

1957 föds Skogsmulle och Skogsmulleskolan blir en av Sveriges starkaste symboler för vildmarkskunskap anpassad för barn.

Föreningen i Onsala startade 1971 och har barn- och ungdomsgrupper från 1 år och upp till 20 år. Sedan 1981 håller friluftsförbundet till i den gamla kaptensgården Dannebacka 1:4 på Vässingsövägen. På Backen som den kallas är det bl a styrelsemöten, gruppträffar, och välbesökta tipspromenader vår och höst.

Medlemsantalet har varierat under åren som har gått och idag är det cirka 700 medlemmar. Onsalas förening har också en kajaksektion som träffas och paddlar en kväll i veckan under vår, sommar och höst.

Gården Dannebacka 1:4 är en av några kaptensgårdar i Onsala som inte är privatägd idag. I Onsalaboken kan man läsa att gården var till salu 1884 och att det fanns en annons i tidningen Norra Halland om detta. Förutom gården med hus och marker var även lösegendomen till försäljning. Där fanns guld, silver, koppar, järn och blecksaker, möbler, bland annat ett piano av fabrikat Malmsjö, säng, linnen och gångkläder, fina franska och belgiska skjutgevär, utländska böcker, antika koppar- och silvermynt samt åker- och körredskap (täckvagn, trilla, likvagn, selar, kärror mm). Gården köptes 1887 utav styrman Benjamin Larsson. Den bestod av en lång mangårdsbyggnad från början av 1800-talet med lador vid sidan om en skyddad gård och med en stor trädgård bakom huset.

Idag är det Kungsbacka kommun som äger gården.

Text: Agneta Linger

Vill du veta mer om verksamheten finns vi på:

Instagram:
[friluftsförbundet_onsala](#)

Facebook:
<https://www.facebook.com/friluftsförbundetonsala>

Pinnbrödstationen, Naturdagen, Mårtaskogen.
Foto: Tina Hildebrand

Styrelsemedlemmar 2018.
Foto: Tina Hildebrand

Vård och omsorg i Onsala

Rotegång och frivilliga insatser

I det gamla bondesamhället fram till mitten av 1800-talet var det i huvudsak alla i sockens ansvar att vårda och ta hand om de fattiga, föräldralösa barn och de som inte kunde försörja sig själva. Det gjorde man genom rotegång/kringgång, där de fattiga fick gå mellan gårdarna efter en uppgjord ordningsföljd för att få mat och eventuell vård. I gengäld skulle man hjälpa till och göra rätt för sig. Nätterna fick man spendera i backstugorna och man fick oftast stanna en vecka på varje ställe åt gången. Rotegång för barn förbjöds 1847 på bekostnad av att barnauktioner blev vanligare.

Förutom rotegång så gjorde onsalaborna många frivilliga insatser för att hjälpa fattiga, utsatta och handikappade som hade det svårt. I ett protokoll från 1802 kan man läsa att onsalaborna gjorde en stor frivillig insats på initiativ av kyrkoheden. Offerviljan fortsatte de närmaste decennierna och var betydande för fattigkassan. Inkomster till fattigkassan kom även från de fattighjon som dog och lämnade något efter sig.

På initiativ av Niklas Backman från Karsegården bildade 30 kaptener 1806 Onsala kofferdikapteners enke- och pupill kassa till förmån för skepparänkor och faderslösa barn och ur denna kassa kunde man också ansöka om lån.

En annan förening med ungefär samma syfte var Ordenssällskapet Oden som bildades 1875. Även de hade en social inriktning. Man ville "främja såväl allmänt som enskilt intresse" inom kommunen genom

att ge gåvor till fattiga och till människor som hade svårt på något sätt.

Från fattigstuga till ålderdomshem

1819 beslutades det på sockenstämman att det skulle byggas en fattigstuga för "de riktigt gamla och för krymplingarna". Fattigstugan kom att bestå av 4 rum med kök och bakstuga samt eldstäder och en skorsten i mitten av huset. Pengarna till de fattiga kom via församlingen (= onsalaborna) och sköttes genom en fattigkassa.

1870 köpte Onsala församling Nr 1 Bränna som blev Onsala fattiggård. Här skulle nu fattighjonen bo och arbeta för att driva gården och på så sätt arbeta för sin försörjning. Man bodde i stora salar med 6 i varje rum. Varje person hade en säng men inget mer. Kläderna de fick var mycket enkla såsom rock, väst, byxor, klänning, strumpor, förkläden och vantar. Förutom fattighjonen så bodde det även ensamma mödrar med barn på gården.

Onsala fattiggård såldes 1914 då kommunalstämman hade beslutat att fattiggården skulle ersättas av ett kommunalt ålderdomshem med 12 vårdplatser. Detta i anslutning till att all rotegång blivit förbjuden 1918 och att fattigstugorna blev ersatta med ålderdomshem. Hemmen skulle ge åldringarna den hjälp och vård de behövde. Det organiserades också öppen åldringsvård s.k. hemtjänst genom hemvårdarinnor och hemsamariter. 1961 byggdes ålderdomshemmet ut och vårdplatserna ökades till 16 stycken.

Fattigstugan låg i huset till vänster om det vita huset där man ser gaveln. Detta hus finns fortfarande kvar.

Barnmorska

Barnmorskeyrket är mycket gammalt då kvinnor i alla tider har hjälpt varandra vid födandet. På 1500-talet kom den första kyrkoordningen för barnmorskor eftersom kyrka och stat ville ha kontroll över antal barn som föddes. Barnmorskan fick rätt att förrätta nöddop och skulle rapportera alla nyfödda. Vid en sockenstämma i Onsala 1765 diskuterades det att alla skulle ha så bra förlossningsvård som möjligt. Det avsattes därför medel för detta och som det står i protokollet ” ett skickligt och förståndigt fruntimmer på denna angelägna syssla som ock att hon kan njuta någon ständig lön utom vanligt arvode av var och en som anlitar, på det de fattigaste även av hene kunna få handräckning”.

Den 26 maj 1839 kan man läsa att änkan Anna Christina Jonson från Varberg anställts som barnmorska. Hon fick ingen lön men ett arvode för råd och förlossning för varje barn som föddes i socknen oavsett om hon anlitsats eller ej.

Sjukstuga i Kungsbacka

På 1800-talet fanns det ingen läkare i Onsala. Det var inte förrän Onsala vårdcentral byggdes 1988 som vi fick läkare till bygden. Innan dess fick onsalaborna åka till Kungsbacka eller ännu längre till Göteborg eller Varberg om de behövde läkarvård. Förutom läkare hade Kungsbacka den då välkända Kungsbackagumman, Britta Lena Andersson. Hon levde mellan 1824

och 1904 och kom att bli en duktig ”naturläkare”. Folk kom från när och fjärran för att söka hjälp hos henne. Många äldre resonerade så, att ett besök hos doktorn var det samma som att dö, då de trodde att doktorn alltid hittade en obotlig sjukdom eller ville experimentera ihjäl dem med sina knivar och mediciner. Genom att besöka Kungsbackagumman trodde de att de hade större chanser att överleva.

Kungsbacka fick sitt första sjukhus 1850 och det innehöll en vårdavdelning med två salar. Detta var under de första tio åren bara till för Kungsbacka stads 500 invånare. Från 1860 fick även svårt sjuka från hela häradet vård mot särskild avgift. Under åren som gick kom det att finnas en sjukstuga med tre rum för patienter och som bostad till sjuksköterskan. 1882 byggdes det ytterligare ett sjukhus inför en väntad koleraepidemi. Början till dagens sjukhus i Kungsbacka är från 1938-40 då första delen byggdes för att inhysa 17 vårdplatser, BB-avdelning och distriktsdispensär. Det var så sent som på 1970-talet, som Kungsbacka fick fler specialistläkare.

Text: Agneta Linger

Källa:

Onsalaboken

Kungsbacka gumman (Stig Tornhed)

Föredrag: Från sjukstuga till sjukhus - en tillbakablick (Gunvor Andersson och Ulla Larsson)

Kungsbackas första sjukstuga på Vallgatan 4. (Bild från korsningen Vallgatan-Storgatan ca 1910)

Program vår och sommar 2019

Fredagen 25 januari 2019 - Frågetävling

Plats: Onsala församlingshem

Kl 19.00

Pris: 60 kr inklusive smörgås, kaffe och kaka

Söndagen 3 mars 2019 - Årsmöte

Kl 16.00

Plats: Hembygdsgården Apelröd

Lördag 20 april 2019- Vårstädning på Apelröd

Vi bjuder på kaffe och varm korv.

Kl. 10.00 – 13.00

Tisdag 30 april 2019 - Valborgsmässofirande

Plats: Hembygdsgården Apelröd

Kl 18:45 FrazzJazz - serveringen (kaffe/korv och bröd) samt ponnyridning

Kl 19:45 tal

Kl 20.15 tänds elden

Torsdag 6 juni 2019 - Nationaldagsfirande

Kl 13:30 öppnar Vagnsmuseet och Knaparydsstugan.

Kaffeservering och korvgrillning.

Kl 14.00 Visning av Onsala Kyrka

Kl 14:45 Samling till flaggparaden vid Ekhagas parkering

KL 15.00 Flaggan hissas och programmet startar med sång, musik och uppträdande

Plats: Onsala församlingshem

Fredag 21 juni 2019 - Midsommarfirande

Kl 14.00 – 16.00

Dans kring stängen, servering och ponnyridning

Plats: Hembygdsgården Apelröd

Söndag 4 augusti 2019 - Hembygdsgårdens dag

Kl 13.00 – 15.00

Plats: Hembygdsgården Apelröd

Lördag 7 september 2018 - Apelrödsdagen

Kl 11.00 – 15.00

Utställare, servering, ponnyridning mm

Plats: Hembygdsgården Apelröd

I samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

Uthyrning av Onsaladräkten

Vill du hyra en dräkt?

Kostnad: 500/dygn och 1.000 kr i deposition

Kontakta: Britt Carlström dräktansvarig
tel 070 799 79 06

Uthyrning av Lilla ladan

Barndop, bröllop, föreningsmöten mm

Kontakta: Gunnar Carlsson för mer information och pris.

tel 0705-795706

I vimlet på Apelrödsdagen där många besökare och utställare hade samlats.

Välbesökt julmarknad med adventskaffe på Apelröd.